

Puncte de reper în evoluția teatrului iugoslav

Teatrul iugoslav contemporan oferă un complex material de studiu prin varietatea și multitudinea problemelor spectacologice pe care le implică, de la repertoriul original, concepțiile scenografice, preluarea moștenirii dramaturgiei clasice pînă la tehnica montării spectacolelor în decor natural. Bogăția de forme, originalitatea punerilor în scenă, repertoriul mișcării teatrale actuale au o stringentă legătură cu bogata tradiție a teatrului popoarelor Iugoslaviei. Mărturie grăitoare a vechimii acestei tradiții este clădirea teatrului din Hvar, construită încă în 1612 și considerată ca prima sală de teatru din sudul slav.

De-a lungul celor 400 de ani, care s-au scurs de la interpretarea primelor mistere în fața bisericilor și pînă azi, în istoria frământată a popoarelor din sudul Peninsulei Balcanice, numele unor orașe ca Dubrovnik, Zagreb, Liubliana și mai tîrziu Belgradul s-au păstrat ca acelea ale unor permanente centre teatrale, în care viața teatrală s-a dezvoltat sub impulsul aceleiași rezistențe față de influențele străine expansioniste și al aceleiași tendințe pronunțate de formare a unui repertoriu național.

Inceputurile mișcării teatrale a popoarelor iugoslave datează din sec. XVII și XVIII și sînt marcate de lupta împotriva tendinței de germanizare, proprie claselor dominante. Astfel, deși la Liubliana exista o sală de teatru încă din anul 1765, prima reprezentație în limba slovenă a avut loc abia în 1789, absolutismul lui Metternich străduindu-se să înăbușe germenii unui teatru în limba națională. Aceeași problemă a limbii naționale s-a pus și teatrului croat din Zagreb, unde reprezentațiile în limba croată au fost admise abia în 1840, ca rezultat al luptei dirze

a patrioților croați. În 1841, Belgradul devine capitala Serbiei și viața teatrală se intensifică simțitor, în ciuda lipsei unei săli adecvate de teatru. Abia în 1869, după dureroase peregrinări prin mai multe localuri, s-a construit actualul Teatru Național. În noua sală, a luat ființă un teatru permanent, care a desfășurat o susținută activitate artistică. În 1870 — la un an după înființarea teatrului — se deschide și o școală de artă dramatică. Aceasta a imprimat mișcării teatrale un caracter național romantic.

Toată această îndelungată etapă de dezvoltare, ale cărei începuturi se placează în secolul XVII și care se întinde pînă în a doua jumătate a secolului XIX, cînd viața teatrală a popoarelor iugoslave își stațornicește definitiv drumul ascendent pe un fâgaș propriu, este punctată de activitatea rodnică a unor scriitori ca Marin Držić, Ivan Gundulić, Iovan Sterie Popovici, Kukulević și alții, a căror operă dramatică, diversă ca gen și problematică, constituie astăzi tezaurul dramaturgiei clasice iugoslave.

Scenă din „Coeforele“ de Eschil, la Teatrul Dramatic din Zagreb

Scenă din „Coroana munților”
de Rasa Plaovici

În afara pieselor naționale, repertoriul se lărgeste cu teatrul lui Molière, Beaumarchais, Goldoni, Ostrovski, Hugo. La sfîrșitul sec. al XIX-lea, în teatrul din Belgrad se produce o cotitură radicală. Romanticismul desuet și grandilocvent din interpretare și repertoriul este înlocuit cu un stil realist, inspirat din stilul teatral rusesc, creația artistică ridicîndu-se treptat, la începutul secolului nostru, la un nivel demn de cele mai bune scene europene. În această perioadă, se situează activitatea lui Bronislav Nușici (1864—1938), marele dramaturg clasic, ale cărui lucrări sînt jucate și astăzi pe toate scenele croate și sîrbe. Comedia sa a evoluat de la qui-proquo-ul de intrigă la comicul de caracter, al cărui ascuțit sens critic surprinde cu finețe obtuzitatea burgheziei, caracterul ei vetust. Piesele lui Bronislav Nușici (*Doamna Ministru, Doctorul, Familia îndoliată* etc.) reprezintă creația unui desăvîrșit cunoscător al tehnicii dramatice; scriitorul e supranumit „mare magician al risului”.

Contemporan cu Nușici și la fel de activ în redresarea teatrului sloven din Liubliana, a fost Ivan Kankar (1876—1918), considerat drept cel mai mare poet sloven. El a scris — după cum singur mărturisea — sub influența a două sentimente: dragostea față de cei slabi și umiliți, ura împotriva tiranilor și asupritorilor. „Ca și Maxim Gorki, Kankar caută totdeauna în relațiile dintre oameni — atît de multiple și complexe —

acea trăsătură, acel fapt care unește oamenii sau care, cel puțin, poate să-i unească, iar în sufletele corupte de viață, ceea ce rămîne totuși luminos și uman”, scrie Marin Matkovič în cartea sa *Ivan Kankar*. Kankar a demascat cu o ironie mușcătoare burghezia slovenă, fățarnicia și corupția ei. Dramele sale *Iakob Ruda, Pentru binele poporului, Slugile* sînt documente artistice fidele ale epocii capitaliste.

*

În anii celui de al doilea război mondial, teatrul iugoslav s-a adaptat condițiilor specifice ale vieții de partizanat; în centre în care odinioară niciodată nu existase o scenă, au activat trupe improvizate. N-a existat unitate militară fără trupă de teatru — și aceste echipe de amatori sau profesioniști, născute în liniile de luptă, au constituit factori decisivi în renașterea vieții teatrale postbelice.

Odată cu sfîrșitul războiului, odată cu instaurarea puterii populare în R.P.F. Iugoslavia, viața teatrală a luat un imens avînt, care se poate traduce în cifre concludente: pe cînd în Iugoslavia dinainte de război existau 14 teatre permanente, azi se numără 65, dintre care 8 în limbile minorităților naționale. Dar ceea ce izbește în primul rînd pe cercetătorul teatrului iugoslav contemporan este deosebita bogăție și varietate a repertoriului. Pe lîngă piesele unor clasici ca Marin Držići, Ivan Gundulič, Sterie Popovič, Br. Nușici — sau ale autorilor dintre cele două războaie mondiale, ca I. Kankar și Miroslav Krleža —, teatrele acordă o deosebită atenție scrierilor unei întregi pleiade de noi dramaturgi, care se dezvoltă viguros. Colaborarea strînsă dintre tinerii dramaturgi și regizorii și actorii cei mai reprezentativi asigură un puls viu, interesant și divers actualiei vieții teatrale.

Personalitatea dramatică dominantă a scenei iugoslave rămîne Miroslav Krleža (n. 1893), scriitor croat contemporan. Hrînindu-se din experiența războiului — un motiv axial al operei sale — Miroslav Krleža a întreprins o vastă epopee dramatică, tragică în esența sa, în cuprinsul căreia confruntă cu luciditate condiția umană a individului în societatea capitalistă, cu neputința realizării sale. Opera dramatică a lui Krleža și-a găsit din fericire și un tîlmăcitor fidel care s-o transpună plastic, dezvăluind prin magia scenei, toate nuanțele mesajului său. Acest interpret este Branko Gavella, astăzi una dintre figurile cele mai reprezentative ale

teatrului iugoslav. Incepindu-și cariera de regizor la Zagreb în 1914, Gavella a adus un spirit novator, în continuă frământare, un talent îndrăzneț în căutare de forme noi.

Dintre reprezentanții tinerei generații de regizori, se impun Bojan Stupika — arhitect, pictor scenograf, autor de scenarii de film — și M. Miloševici, care, dovădindu-se cu precădere preocupat de montarea pieselor dramaturgiei iugoslave contemporane, conlucrează intens cu tinerii scriitori.

*

Oglinda cea mai fidelă a teatrului iugoslav contemporan este în primul rând repertoriul său. Cuprinzând concomitent teatrul antic, piesele lui Shakespeare și Molière și dramaturgia modernă contemporană, cele 60 de scene iugoslave oferă publicului diverse interpretări și concepții regizorale, dând prilejul unor interesante controverse artistice.

Teatrul antichității eline ocupă un loc însemnat în activitatea teatrală iugoslavă. Confruntarea noului public spectator cu dramaturgia lui Sofocle, Eschil, Plaut a dat rezultate uimitoare. Teatrul Dramatic din Zagreb a reprezentat *Agamemnon* de Eschil, *Lysistrata* de Aristofan — în timp ce pe scena Teatrului Dramatic din Bel-

grad au cunoscut un răsunător succes *Antigona* de Sofocle, *Medeea* lui Euripid, *Soldatul fanfaron* de Plaut.

Aceeași predilecție o vădesc teatrele iugoslave pentru Shakespeare și Molière. De altfel, încă în 1925 Vladeto Popovici constata, în cartea sa *Shakespeare în Serbia*, că interesul față de marele Will este la fel de mare în Serbia ca în Anglia. Același autor, într-un ultim studiu apărut în „Culegerea Facultății de Litere”, Belgrad, 1951, nota că „acest interes este enorm în Iugoslavia nouă, mai considerabil ca oricând și mai intens decît față de oricare autor dramatic străin”. Printre regizorii consacrați ai spectacolelor shakespeareiene, se numără Bratko Kreft la Liubliana, Branko Gavella la Zagreb, Mato Miloševici la Belgrad și alții. Un remarcabil realizator al decorului shakespeareian este Liubo Babici, pictor, profesor la Academia de Arte Frumoase din Zagreb. Ideile sale îndrăznețe, simplitatea de linii și culorilor au dat spectacolelor shakespeareiene o linie pură, de o sobrietate remarcabilă.

Interpretarea operelor shakespeareiene ridică în fața teatrului iugoslav problema, nerezolvată încă, a ritmului și a unității spectacolelor, care a suscitât vii dezbateri în presa de specialitate.

În afară de repertoriul clasic european, reprezentat prin Goldoni, Racine, Goethe, Ostrovski, Gogol, Dostoievski, Ibsen, Gorki,

Scenă din „Mincinosul” de Goldoni, la Teatrul din Liubliana

Scenă din „Dundo Maroe“ de Marin Držić, la Teatrul Dramatic din Belgrad

teatrele iugoslave înscriu în afișele lor piesele mai recente ale literaturii dramatice mondiale. Astfel, au fost jucate de diferite teatre iugoslave toate piesele lui Federico Garcia Lorca, apoi piese de Shaw, Pirandello, E. O'Neill, Giraudoux, Bertolt Brecht, A. Müller, L. Hellman, J. B. Priestley, Tennessee Williams, T. Rattigan — pentru a nu cita decât pe dramaturgii cei mai reprezentativi. În ultimii ani, pe scenele din Liubliana, Belgrad și Zagreb s-au montat piese ca *Invitație la castel* de Jean Anouilh, *Noaptea miniei* de A. Salacrou, *Nunta în singerață* de Federico Garcia Lorca, *Menajeria de sticlă* și *Un tramvai numit dorință* de Tennessee Williams. Dezvoltarea viguroasă, caracterul modern și orizontul larg al teatrului iugoslav, remarcabilul spirit creator vădit de spectacolele sale s-au confirmat prin succesele obținute la Festivalul din iunie 1955 de la Paris, ca și în turneele întreprinse în străinătate.

Valorificând din plin tradițiile artei spectacolice iugoslave, oferind largi posibilități căutărilor și încercărilor inovatoare, primind sprijinul unei dramaturgii originale ancorată în realitățile de astăzi, teatrul iugoslav își croiește un drum propriu, impunându-se prin remarcabilele sale virtuți artistice.

Mira IOSIF

Știri din...

U. R. S. S.

● De curind în editura Iskusstvo au apărut două cărți dedicate artei scenice. Prima, datorită lui V. Komissarjevski, se

întitulează *Hmelev la masa de repetiții* și cuprinde relatări asupra muncii desfășurate de cunoscutul regizor la montarea diverselor spectacole, apoi extrase din caietele de regie, scrisori, cuvântări, puncte de vedere aparținând lui Hmelev. A doua carte, culegerea *Măiestria regiei*, continuă discuțiile asupra problemelor actuale ale artei teatrale sovietice, începute în volumul *Probleme de regie*, apărut în 1954 în aceeași editură.

● Teatrul Academic din Leningrad prezintă în cursul acestui an piesa lui M. Sebastian, *Steaua fără nume*.

● Teatrul Armatei Sovietice a inclus în repertoriul său două piese dedicate ostașilor sovietici. Prima, *Caravana*, aparține dramaturgului J. Stok și prezintă un episod din viața marinarilor, iar a doua, datorită scriitoarei V. Panova, *Prizonierii*, reliefează eroismul și bărbăția ostașilor sovietici luați prizonieri în anii Marelui Război de Apărare a Patriei.

● Teatrul de Turneu din Uniunea Sovietică a inclus în repertoriul său piesa dramaturgului spaniol Alejandro Casona: *Arborii mor fără să cadă*. După cum se știe, această piesă a fost prezentată în premieră unională de Teatrul Lensoviet (Leningrad).

Alejandro Casona s-a născut în anul 1903 într-o familie de învățători. S-a pregătit un timp să devină el însuși profesor, apoi a abandonat studiile pedagogice, cedând pasiunii pentru teatru. În 1930, a început să scrie piese de teatru, iar mai târziu a preluat conducerea formației Teatrul misiunii pedagogice, care își propunea să promoveze o artă teatrală educativă.

Prima piesă a dramaturgului, *Sirena pe uscat*, a obținut în anul 1934, la un concurs organizat la Madrid, premiul Lope de Vega. Ricardo, eroul piesei, ajunge la concluzia că viața e searbădă și lipsită de noimă. Afișat de propriile sale gânduri, Ricardo părăsește casa părintească, pentru a se refugia în singurătate, undeva pe malul oceanului. Acolo, visând imposibilul, el încearcă să inventeze o nouă viață. Dar viața de vis plămădită de fantezia lui Ricardo se destramă repede în contact cu realitățile, iar concluzia pe care piesa o